

Eines de divulgació: la ràdio

Sovint professionals que necessiten la llengua com a eina de treball –periodistes, professors, escriptors, polítics...– s'exclamen, i en cert sentit no els manca raó, que els correctors d'estil modifiquen massa els seus textos. Fa anys que treballo de correctora per a mitjans de comunicació, audiovisuals i escrits, i m'hi he trobat. Passa que hi ha alguns cops que la correcció no és la més encertada; també passa que de vegades, a la correcció, no se li troba cap més explicació que no sigui la intuïció lingüística de qui l'ha feta; però, i això és el més freqüent, el que sol passar és que el text no hagi estat ben elaborat. Amb aquest article in-

Qualsevol parlant de qualsevol llengua ha de ser hàbil per elaborar enunciats que els altres puguin entendre.

tento mostrar perquè és tan difícil confeccionar un text, i més un text per ser dit, a la ràdio o a la televisió, i perquè als correctors ens és tan complicat justificar determinades esmenes que algú podria pensar que desborden les tasques pròpies del nostre ofici.

Per elaborar un text, un missatge, cal posar en joc les habilitats pròpies no sols de la nostra competència lingüística, sinó també de la nostra competència enciclopèdica, de la nostra competència retòrico-pragmàtica i de la nostra competència lògica. La perícia de l'emissor en el domini d'aquestes habilitats es reflecteix en els elements pròpiament lingüístics del seu missatge.

Això vol dir que qualsevol parlant de qualsevol llengua ha de ser hàbil per elaborar enunciats que els altres puguin entendre. Però els usuaris professionals de la llengua, si se'm permet d'anomenar-los així, han de demostrar encara més destresa en el maneig del llenguatge perquè, si el fi de la seva tasca és comunicar una notícia, una lliçó, una narració de

ficció, uns eslògans, no sols s'han de preocupar per l'estructura formal de les oracions i les significacions convencionals, sinó sobretot per tot allò que queda implícit en els seus enunciats, el que la pragmàtica anomena el significat comunicatiu.

En el cas concret dels periodistes, si són inexperts o poc diligents en aquestes pràctiques, els seus enunciats contradiuen els principis que solen regir en els mitjans de comunicació, especialment en els mitjans audiovisuals: claredat, precisió i concisió.

Per a aquest article he utilitzat guions de l'informatiu El dia a dia de Ràdio Molins de Rei. Són només una mostra del que se sol sentir a totes les ràdios i a totes les televisions, més petites o de més abast.

Els ingredients

"El Ple de l'Ajuntament va aprovar ahir les ordenances fiscals per a l'any 2002. L'increment mitjà de les taxes i impostos municipals per a una família tipus és del 7,68%. Això inclou els increments de l'impost de béns i immobles, vehicles, la taxa d'escombraries, clavegueram i del cementiri i guals. L'increment proposat ahir suposa que si l'any passat aquesta família tipus pagava 60.600 ptes. l'any vinent pagarà 65.250 ptes., unes 4.600 ptes. més. Per elaborar les ordenances fiscals l'Ajuntament ha hagut de tenir en compte dues consideracions. La primera és que els increments han de garantir uns ingressos suficients per fer front a les despeses municipals. La segona és que el Govern no ha reconegut que Molins de Rei ja té més de 20.000 habitants, això suposa deixar d'ingressar uns 30 milions de pessetes l'any vinent. Les taxes van ser aprovades amb els vots a favor en la seva totalitat dels grups municipals de IiE i el PSC i en més del 50% per ERC-Am i CiU."

Eines de divulgació:
la ràdio

Aquest text no és cap fragment d'un document emès per l'ajuntament; és la primera notícia de l'informatiu local de Ràdio Molins de Rei del dia 26 de setembre. El receptor del missatge, l'oient de la ràdio, només sent la notícia una vegada; si no l'ha entesa a la primera, se l'ha perduda. I a més, els oïdors no solen ser receptors atents; pocs n'hi ha que esperin amb atenció les notícies, pocs les escolten, en tot cas les senten. La gent sol fer altres coses quan té la ràdio engegada. Quant al text transcrit abans, em semblaria realment extraordinari que algú aliè als fets que s'hi expliquen hagués entès tots els ítems de la notícia havent-la sentida només un cop. Naturalment, prenc en consideració que la lectura

frase, un xiulet,..., són significatius. Però quan no podem comptar amb res de tot això, com passa a la ràdio, i més encara en un informatiu de ràdio, tot ha de quedar inclòs en l'enunciat lingüístic, que és el resultat d'allò que es vol dir però també de com ha estat dit. En definitiva, l'enunciat lingüístic és un còctel en el qual hem barrejat regles gramaticals (competència lingüística), sabers i creences (competència enciclopèdica), el coneixement dels principis discursius (competència retòrico-pragmàtica) i el coneixement de les inferències lògiques (competència lògica). Per anar bé, per assaborir el còctel i entendre el missatge, el receptor ha de poder reconèixer-ne els ingredients. I en el cas del text que

Sala de control de Ràdio Molins de Rei.

es va fer amb l'entonació apropiada per facilitar-ne la comprensió, i, no obstant això, la redacció és massa enrevesada. No és un text adequat a la situació comunicativa a què hauria de respondre: ser una notícia periodística per a un canal radiofònic. No és clar, ni precís, ni concís.

En una conversa, els elements no verbals de la comunicació, els gestos de les mans, les ganyotes de la cara, la mirada, les interrupcions a mitja

he citat, crec que l'emissor i el receptor no comparteixen les mateixes experiències.

Anem a pams i posem exemples ben concrets. En l'àmbit de la competència lingüística ens trobem entre d'altres coses amb la frase passiva final. Els romanistes sempre han dit que les passives heretades del llatí (subjecte + "ser" + participi) no van arrelar mai en les llengües romàniques i de fa molt de temps, si més

no en referència al català, la qüestió de quina modalitat d'oració en pot ser l'equivalent en la llengua parlada és motiu de controvèrsia. En tot cas, en el nostre idioma les passives no formen part del material bàsic de què disposa un parlant (emissor/receptor)

Els fets s'han de presentar de tal manera que puguin interessar el públic.

per comprendre un missatge. Aquí, l'emissor l'ha fet servir, però no podem estar segurs que l'oïdor el descodifiqui correctament.

Sobre la competència enciclopèdica. El text parla d'uns diners que l'ajuntament no ingressarà perquè el "govern" no ha reconegut que el municipi té més de 20.000 habitants. ¿Els oïdors tenen coneixement que el govern traspasa diners als municipis en funció del nombre d'habitants?; o, en tot cas, ¿que aquesta quantitat de població, 20.000 persones, representa la possibilitat d'obtenir una injecció extraordinària de diners? ¿No podria semblar que només paguen impostos els habitants que el "govern" reconeix? I, a més, ¿de quin govern parlem, del govern central, del de Catalunya?.

Sobre la competència retòrico-pragmàtica. Un exemple del text que les habilitats retòrico-pragmàtiques no han estat ben usades el trobem a l'últim paràgraf. Què vol dir? ¿Que dels grups ERC-Am i CiU, només la meitat dels regidors van votar a favor d'aquestes ordenances? ¿Que els regidors d'aquests dos grups polítics només estaven d'acord amb la meitat de les ordenances?

Sobre la competència lògica. En el text es diu que l'ajuntament ha hagut de considerar que per cobrir les despeses que té previstes necessita una determinada quantitat de diners, i que apuja els impostos en funció dels diners que li fan falta. A la majoria de ciutadans la vida quotidiana ens

ensenya que per poder-nos gastar uns diners, primer els hem de tenir. Per tant, aquesta consideració no té cap mena de rellevància. Qualsevol altra consideració ens semblaria forassenyada –llavors, sí que seria notícia–; aquesta, no és res més que l'aplicació del sentit comú, i per això, tal com està explicat en el text, no aporta res de nou.

S'ha de remenar bé

Les aptituds de l'emissor per moure's en tots aquests àmbits l'ajudaran a confeccionar missatges més adequats a les situacions comunicatives que se li presentin. En l'exercici de la seva feina, la situació amb què es troben els periodistes és, si fa o no fa, aquesta: "*El periodisme és un mètode d'interpretació successiva de la realitat social. El periodisme constitueix un període i l'omple de fets interessants. El període tipus és el dia. El periodisme dona les notícies del dia, les que faran parlar la gent avui. Aquestes notícies del dia no són, però, fets que succeeixin el mateix dia. Normalment són coses que van passar ahir, o abans d'ahir, però que encara no se sabien, encara no s'havien dit. Amb aquests fets diversos, que jerarquitzin i agrupa, el periodisme en fa un present social, l'actualitat. Aquests fets, en termes generals, vénen subministrats i comunicats per fonts interessades que se sàpiguen. Els governs i en general les autoritats en qualsevol ordre són fonts interessades a fer saber coses. Els mitjans recullen aquests fets comunicats per diverses fonts interessades i els elaboren amb un criteri clar: recollir allò que pugui interessar el seu públic i presentar-ho d'aquella manera que pensin que farà que hi parin atenció, és a dir, que s'hi interessin. L'actualitat és, així doncs, la versió professional de les coses que algú o altre explica perquè se sàpiguen*"¹

En primer lloc, doncs, es tracta d'interpretar la realitat; és a dir, de

conèixer-la i reelaborar-la. En aquesta reelaboració, el periodista haurà de refer, per exemple, el registre lingüístic del missatge original, el que li proporcionen les fonts interessades. La notícia emesa per Ràdio Molins de Rei sobre l'aprovació de les ordenances fiscals poc es deu distingir de la nota de premsa difosa per l'ajuntament, quan, en comptes d'això, la diferència hauria de ser més que notable. Si més no perquè passem d'un text per ser llegit a un text per ser dit; d'un text elaborat per un funcionari a un altre fet per un periodista.

En segon lloc, els fets s'han de presentar de tal manera que puguin in-

teressar al públic, s'han de convertir en notícia utilitzant totes les eines que la llengua posa a la nostra disposició. En el text que aquí comento, el titular mateix, que hauria de crear prou expectació perquè l'oient hi prengués esment, no és cap notícia: si no hi ha contratemps —que sí que serien fets remarcables—, l'aprovació d'unes ordenances fiscals cada cert temps no és res d'estrany. És com llevar-se i rentar-se la cara: aquest hàbit quotidià no l'expliquem a nin-

gú; el que li expliquem és si ens hem quedat sense aigua quan estàvem ensabonats. Això lliga amb el que he explicat abans de les competències retòriques i les competències lògiques. El que interessa els oients és si els apugen poc o molt els impostos i el periodista ha de respondre a aquest interès.

Per ser realment informatius i arribar a captar l'atenció del receptor, doncs, no n'hi prou de construir un text gramaticalment impecable, cal que sigui un text també pragmàticament impecable. Un esforç en aquest sentit evitaria clixés i repeticions, que no aporten cap novetat. En poso uns quants exemples.

Eines de divulgació:
la ràdio

Debat a Ràdio Molins de Rei.

“Avui s'inauguraran les obres del pont i del col·lector de la Riera Bonnet. Aquesta actuació ha suposat instal·lar una nova canalització per al col·lector i construir una galeria de serveis per instal·lar-hi les xarxes de distribució públiques com són l'electricitat, telefonia, aigua i gas. L'obra també ha suposat ampliar el pont sota el ferrocarril que triplicat la seva amplada i ha augmentat en més d'un metre la seva alçada...” i continua explicant com s'ha finançat

l'obra i anunciant a quina hora serà l'acte d'inauguració i qui hi assistirà. És una notícia emesa per RMR el 28 de setembre de 2001, divendres; el dilluns, l'informatiu va repetir la notícia pràcticament igual; en el titular només es va canviar el temps verbal ("Divendres es van inaugurar les obres del pont i del col·lector de la Riera Bonet"); el que va passar a la inauguració, les novetats, les van deixar a la segona part del text.

Si aquests textos arriben a un corrector, la primera feina que té és adequar-los a la situació comunicativa a què han de servir. Així, doncs, segurament que el fet que era més noticable el dilluns 1 d'octubre era que els actes més festius d'aquella inauguració es van haver de suspendre perquè va ploure; en què havien

La funció del missatge periodístic és interessar el públic en uns fets i per complir-la no n'hi ha prou de seguir unes regles gramaticals.

consistit les obres i com s'havien finançat ja s'havia explicat i només recordant-ho ja n'hi hauria hagut prou. Hauria hagut de capgirar el text. El corrector hi hauria abocat la seva competència retòrico-pragmàtica.

Després, hi hauria fet tot de correccions gramaticals que haurien pogut deixar el text així: "*Avui inauguraran les obres del pont i del col·lector de la Riera Bonet. Les obres han consistit en la instal·lació de canonades noves per al col·lector i en la construcció d'una galeria de serveis per fer-hi passar les xarxes de distribució pública de l'electricitat, la telefonia, l'aigua i el gas. A més també han fet nou el pont que hi ha sota la via del tren, i ara és tres vegades més ample i fa un metre més d'alçada...*" Com s'expliquen aquests canvis?

El verb *inaugurar* no és un verb pronominal; les obres no s'inauguren soles. Per tant, si no volem dir el

subjecte de l'oració no cal que el diguem. És molt freqüent en el llenguatge periodístic trobar convertits en pronominals (com *llevar-se* o *vestir-se*) verbs que no ho són o que en aquell context concret no ho poden ser (com *instal·lar-se* –una màquina, per exemple–, *jutjar-se*, *fabricar-se*). Però la correcció, no és que la dicti la gramàtica –com si la gramàtica no tingués res a veure amb l'ús de la llengua–; sinó que la dicten els parlants de la llengua, que, en una conversa informal, no haurien fet servir aquesta fórmula.

Un altre verb, *suposar*, ha estat dotat en el llenguatge periodístic d'unes significacions que no li pertoenen. *Suposar* vol dir admetre com a cert o real allò que hom imagina com a tal. Sovint es fa servir com a sinònim de *comportar*. Però és que a més a més, unes obres no comporten, unes obres són i poden comportar o no; fer obres per posar una llar de foc al menjador de casa em pot comportar haver de tirar una paret, que és una altra obra. Aquí, el corrector hi ha d'aplicar els coneixements gramaticals i també de lògica.

També he substituït *canalització* per *canonades*, que no són pas sinònims. I si bé en algun context podrien ser intercanviables, hem de pensar en la bona recepció del missatge, que ha de ser ràpida i efectiva. En aquestes obres han col·locat tubs (canonades), no han deixat rases (canals).

Si diem "*les xarxes de distribució públiques*", l'article determinat ens suggereix que les incloem totes. No podem després dir "*com són l'electricitat, telefonia, aigua i gas*" perquè, a més que cada un d'aquests substantius reclama el seu article, perquè són xarxes diferents, sembla que encara n'hi hagi d'altres, de xarxes. Tant aquesta correcció com l'anterior van associades a la competència enciclopèdica dels parlants. La frase del pont l'he modificada per acostar-la al llenguatge oral, que, com recullen els manuals de gramà-

A PROPÒSIT DEL LENGUATGE PERIODÍSTIC

Gemma Gimeno Vacarisas

tica, no fa ús dels adjectius possessius (“la seva alçada”, “la seva amplada”) quan, per lògica, no són necessaris.

El tast

La barreja de les competències i habilitats de què he parlat queda plasmada en un missatge lingüístic pensat per fer una funció, o més d’una. I aquest missatge pot ser des d’una oració curta a tota una novel·la. El fonament d’aquest article han estat notícies aïllades, espigolades d’un informatiu de ràdio. Però, a l’origen, qualsevol discurs lingüístic, més curt (una ordre, una salutació, un titular) o més llarg (una conferència, un anunci, tot un informatiu sencer) ha de ser resultat d’aquest còctel. Com més ben agitat estigui més bé farà la seva funció.

La funció del missatge periodístic és interessar el públic en uns fets i per complir-la no n’hi ha prou de seguir unes regles gramaticals.

Notes

1 GOMIS, Llorenç, “Els gèneres periodístics”, dins CREUS, Imma; JULIA, Joan; i ROMERO, Silvia (eds.) *Llengua i mitjans de comunicació. Actes del Congrés de Llengua i Mitjans de Comunicació, 1999*. Lleida: Ed. Pagès. Col·lecció Retalls, 2.